12901

Inv. A. 89. 430.
Inv. 12901.
310890
12901
17902.

DISCURS

ROSTIT ÎN

ȘEDINȚA SENATULUI

DELA 20 DECEMVRIE 1907

DE

ION C. GRĂDIȘTEANU
Senator al colegiului I, județul Râmnicu-Sărat

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

BUCUREȘTI
—
IMPRIMERIA STATULUI
1908

333.5 (498)

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI
COTA 12901
RC 130/05
CONTROL 1953
CONTROL 1957
1961
B.C.U.Bucuresti
C17902

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREŞTI

DISCURS

ROSTIT DE

D-L I. C. GRĂDIŞTEANU

ÎN ŞEDINŢA SENATULUI DELA 20 DECEMVRIE 1907

Domnilor senatori,

Arareori vreo lege a stăpânit în aşa grad minţile tuturor, şi a deşteptat atâta îngrijire ca legea care ni se înfăţişează azi. Pe lângă îngrijirile celorlalţi, şi mai vii sunt îngrijirile partidului conservator, care, prin firea lui, este menit mai mult ca ori şi care altul să apere principiile de ordine şi de proprietate, cari sunt temeliile pe cari este aşezată până acum societatea noastră. Partidul conservator, zic, are cuvânt de a fi mai îngrijat decât toţi, nu numai din pricina stării de turburare care domneşte în pătura ţărănească, nu numai din pricina unei anume mentalităţi care stăpâneşte şi unele clase culte din oraşe, ci şi mai mult din pricina mentalităţii unei părţi a partidului liberal şi a însuşi guvernului de azi.

In adevăr, d-lor, cum să nu fim îngrijaţi când vedem că reforme atât de grave şi atât de serioase se pregătesc cu o repeziciune uimitoare, şi nu de economişti încercaţi, sau de agricultori experimentaţi, ci de diletanţi inferiori ai celui mai primejdios socialismu din Occident.

Şi, în adevăr, d-lor, ce mentalitate găsim în unele sfere guvernamentale? In Camera deputaţilor am văzut cu toţii cum ideile cele mai subversive şi primejdioase primesc aprobare prin aplausele unei mari părţi a Adunării. Ce mentalitate găsim de asemenea în guvern? D-l ministru de interne, însuş propuitorul proiectului de lege care este în discuţiune astăzi, vine cu un proiect care conţine două din cele mai de căpetenie principii socialiste, anume: exproprierea silită şi desfiinţarea libertăţii învoielilor prin fixarea de maximum şi minimum. Şi cu toate acestea tăgăduieşte că face socialismu, sau mai bine nu că tăgăduieşte, dar nu-şi dă seama că face socialismu. (Protestări).

Voci: A! Nu-şi dă seama! (Ilaritate).

D. I. C. Grădişteanu: Mă rog, noi trebue să credem pe d-l ministru de interne, eu cel puţin îi fac această onoare.... (Ilaritate).

Şi când ne-a declarat că nu face socialismu îl cred pe cuvânt, şi atunci am dreptul să spun că face socialismu fără să ştie, după cum voiu aveà onoarea să vă dovedesc. (Ilaritate).

D. M. Corbescu: Confundaţi chestia socială cu socialismul.

D. I. C. Grădişteanu: Şi ca să lămuresc odată pentru totdeauna această chestiune, vream să vă arăt că, chiar în mod doctrinal,

definiţia însuşi a socialismului cuprinde tocmai principiile pe cari este întemeiată legea d-lui ministru de interne.

Tocmai pentru că mă aşteptam să se controverseze această chestie, am acì definiţia socialismului dată de către un ilustru economist, care profesează economia politică la colegiul Franţei. Iată cum defineşte Paul Leroy Baulieu socialismul:

„Socialismul este un cuvânt generic prin care se înţelege oareşicari moduri de ingerinţă ale Statului între producători sau între producători şi consumatori. Această ingerinţă n'are de obiect numai îndeplinirea sigură şi conştiincioasă a îndatoririlor liber luate, de indivizi; ea are de scop să rectifice sau să îndrepteze inegalităţile sociale, să schimbe cursul firesc al lucrurilor, să înlocuiască contractele liber consimţite şi tocmite cu tipuri oficiale de contracte, să vie în ajutorul părţei privite ca slabă şi să împiedice pe contractantul privit ca tare să tragă tot folosul putincios din însuşirile sale firesti sau economice.

Socialismul procedează pe cale de reglementare sau pe cale de concurenţă a Statului, faţă de industriile private. Socialismul are deci un câmp nemărginit şi se arată sub formele cele mai deosebite. E un adevărat Proteu!«

Iată, d-lor, că însăşi din definiţia socialismului se vede că proiectul întocmit de d-l ministru de interne este prototipul socialismului. Dar, d-lor, nu numai d-l ministru de interne are în această chestie o mentalitate curioasă, dar şi d-l ministru de instrucţie publică, căci ce am auzit la Cameră ieşind din gura d-sale? A susţinut că toate lucrările publice cari s'au făcut în această ţară, ca: căi ferate, porturi şi în genere toate înlesnirile de comunicaţii, s'au făcut numai pentru marea proprietate şi au folosit numai ei.

O voce: Aşa este.

D. I. C. Grădişteanu: Cine a zis aşa e.

D. C. Nacu: Oricine ar fi, e indiferent.

D. I. C. Grădişteanu: Ca şi când s'ar puteà susţine că aceşti ţărani, cari pe lângă că sunt proprietari pe 4 milioane hectare, adică pe mai bine de jumătate teritoriul arabil al ţării, mai cultivă pe seama lor şi o mare parte a proprietăţilor mari, nu ar transportà grânele şi în genere produsele lor prin aceleaşi mijloace de comunicaţie şi prin aceleaşi porturi.

Dar d-l Haret merge şi mai departe; d-sa învinovăţeşte pe proprietarii mari că, din nepăsare, din lipsa de conştiinţă a datoriei lor sociale, n'ar fi făcut, ce nu s'a făcut nicăieri pe lume de proprietari, că n'ar fi înzestrat ţara cu mijloace de transport, cu vagoane, cu locomotive, că n'au canalizat rîurile chiar.

Vedeţi dar, d-lor, cum priveşte o parte din guvern marea proprietate, cum aruncă pe de o parte în sarcina ei toate neajunsurile şi cum, pe de alta, susţine că toate îmbunătăţirile făcute de Stat nu i-ar fi folosit decât ei?

Dar, d-lor, astăzi chiar, d-l preşedinte al consiliului a venit şi a susţinut o teorie curioasă, că sclavia există în ţara românească, că imensa majoritate a locuitorilor acestei ţări este încă de fapt—dacă nu de drept—în sclavie. Apoi, d-le Sturdza, daţi-mi voie să iau apărarea d-voastre în contra d-voastră însăşi fiindcă dacă ar fi adevărat ceeace spuneaţi — ceeace eu unul cred că nu — atunci v'aş întrebà, d-le prim-ministru: ceaţi făcut d-voastră atâta timp cât aţi fost amestecaţi în vieaţa publică şi aţi avut puterea? Şi d-voastră aţi avut puterea cel mai îndelungat timp din toţi cei cari sunt azi în vieaţă.

D. Dim. A. Sturdza, preşedintele consiliului: Am să răspund.

D. I. C. Grădişteanu: D-voastră aţi luat parte la vieaţa publică mai bine de 40 de ani şi aţi guvernat mai bine de 17 ani. Şi veniţi şi declaraţi astăzi, după 40—50 de ani de activitate politică, că 6 milioane de locuitori ai ţării sunt încă de fapt în sclavie?

O voce: Fostul şef al d-voastră a declarat aceasta.

D. I. C. Grădişteanu: Nu vedeţi că, dacă aceasta ar fi adevărat, daţi lumii mărturia incapacităţii d-voastră! (Ilaritate).

Şi după ce faceţi această constatare—care din fericire e departe de adevăr — speriaţi de ea, ziceţi: putem face orice pentrucă e o chestie de interes public: *salus reipublicae suprema lex esto;* putem deposedà pe unii de averea lor, în folosul altora, pentru

că am dovedit că suntem în această stare îngrijitoare. Ei, d-lor, acest principiu al salutei publice este un principiu cunoscut şi un principiu care are un renume sinistru în istorie; cu acest principiu s'au tăiat capetele şi s'au confiscat averile în 1789 şi 1793.

D. General C. Budişteanu: N'are să-l taie pe al d-tale nimeni. (Ilaritate).

D. I. C. Grădişteanu: D-voastră nu puteţi prevedeà până unde vor merge în viitor aceste principii, dacă se proclamă azi chiar de cei cari deţin puterea.

D. C. Nacu: E chestiune de ofertă şi de cérere.

D. I. C. Grădişteanu: Ei bine, d-lor, când vedem noi că o parte din majoritatea partidului liberal şi că o parte din guvern e însufleţit şi pătruns de asemenea simţiminte, avem tot dreptul să fim îngrijaţi şi să ne întrebăm ce ne păstrează viitorul?

Dar, d-lor, fiindcă d-l prim-ministru susţineà că cauza de căpetenie a răscoalelor a fost sărăcia şi, mergând şi mai departe, susţineà chiar că nicăieri nu e o ţărănime aşà de săracă şi de mizerabilă ca în ţara românească, căci d-sa a zis textual: „arătaţi-mi o ţară în lume în care să fie o ţărănime aşà de săracă şi de mizerabilă!“ Cată să cercetăm această afirmare şi să vedem mai întâi dacă e adevărat că ţărănimea noastră e aşà de săracă şi, în al doilea rând, dacă sărăcia a fost cauza răscoalelor.

D-lor, nu putem asemănà ţărănimea noastră decât cu ţărănimile cari se află în împrejurări economice şi sociale analoage. Negreşit că nu s'ar puteà face o comparaţiune între ţărănimea noastră şi cea din Englitera ori Franţa; dar se poate face o comparaţiune între ţărănimea noastră şi cea din Rusia, din Galiţia, Ungaria, Transilvania. Ei bine, d-lor, întru nimic starea ţărănimii noastre nu e mai rea decât starea ţărănimii din acele ţeri.

Şi în adevăr, d-lor, cum se poate judecà despre bogăţia ori sărăcia unui popor?

Se poate judecà, întâi, după oarecari semne externe cari nu înşală niciodată şi, al doilea, după mijloacele de traiu pe cari populaţiunea le are la îndemână.

Cari sunt mijloacele de traiu şi de câştig pe cari le are la îndemână ţăranul nostru?

Intâi, 4 milioane de hectare de un pământ de cultură admirabil, un număr însemnat de vite, care întrece cu mult numărul de vite pe care îl au ţăranii din Galiţia şi Transilvania, o muncă remuneratorie şi bine plătită; nicăieri, în această parte a Europei, munca nu este aşà de bine plătită ca la noi; aceasta e cauza pentru care muncitorii străini aleargă la noi, pe câtă vreme niciodată muncitorul român nu se duce în altă ţară.

Cine nu ştie cât se ridică preţul muncii în anii când dă Dumnezeu să se facă o recoltă mai bună şi cât de căutaţi sunt muncitorii.

Prin urmare, ţăranul nostru are pământ, are putinţa de a muncì şi de a luà un salariu remunerator, are vite, cari sunt uneltele neapărat trebuincioase ale plugarului; în afară de aceasta, mai are şi o parte din pământul proprietarilor, pe care îl munceşte, fie în dijmă, fie prin învoieli de altă natură.

Din punctul de vedere al semnelor externe, buna stare a unui popor se învederează prin trei lucruri: prin locuinţă, îmbrăcăminte şi prin puterea de consumaţie.

In privinţa locuinţei, care din noi, percurgând satele noastre, cu deosebire satele din Muntenia, nu s'a bucurat de progresul repede, uimitor chiar, pe care l-au făcut locuinţele ţăranilor de un număr oarecare de ani, aşa încât casele cele noui ţărăneşti, faţă de vechile colibe şi bordeie pe cari le aveau, sunt aproape nişte mici vile.

In privinţa îmbrăcămintei, se poate constatà buna stare a ţăranilor prin faptul, dureros pentru mine, că în multe părţi ţăranul şi-a lăsat portul naţional şi a adoptat îmbrăcămintea occidentală, care costă mult mai scump, mai cu seamă pentru femei; cine nu a văzut în satele noastre de câmp fetele mergând la horă îmbrăcate cu fuste de mătase (ilaritate) şi cu ghete scumpe cu tocuri înalte.

Puterea de consumaţiune, la rândul ei, s'a mărit în proporţie de 1 la 4, s'a împătrit puterea de consumaţiune a ţăranului român. Aceasta se dovedeşte de toate statisticele făcute; aceasta se mărturiseşte şi de d-l Costinescu în expunerea de motive a tarifului vamal, pe care v'o citeà ieri d-l Xenopol. Dar, în

afară de aceasta, mai sunt şi alte semne, d-lor, cari dovedesc că populaţiunea rurală nu este atât de săracă. Apoi, d-lor, o populaţiune săracă mai întâi cade în decrepitudine fizică şi nu se mai înmulţeşte, emigrează, plecând şi lăsând solul ingrat care nu mai poate s'o hrănească. La noi, din fericire, nu se vede nici unul din aceste semne; populaţiunea se înmulţeşte prin naşteri, emigraţiune nu este, ci chiar din contra imigraţiune şi poate imigraţiune mai mare decât am dori-o.

D. Dr. Gr. Râmniceanu: Mortalitatea la noi este înspăimântătoare.

D. I. C. Grădişteanu: Pentrucă şi natalitatea este mare, şi ştiut este, d-le doctor, că vârsta care dă cea mai mare mortalitate este aceea a celei dintâi copilării, aşà că unde sunt copii mai mulţi sunt şi mai mulţi morţi.

Mortalitatea mare mai dovedeşte poate şi altceva, că, din lipsă de pricepere sau de cunoştinţe, copiii nu sunt destul de bine îngrijiţi, ceeace este altă chestiune; dar în tot cazul mortalitatea mare nu provine din mizerie. Statisticele noastre dovedesc lămurit că marea mortalitate la noi provine din cauza mortalităţii infantile.

Dar, afară de aceasta, dacă ar fi fost ca răscoalele să se producă din pricina sărăciei, este neîndoios că aceste răscoale nu s'ar fi produs în anul acesta, tocmai după cei doi mai bogaţi ani agricoli, când dela un capăt la altul al ţării nu erà ţăran care să nu aibă îndestulare pentru el, pentru familia şi pentru vitele lui.

D-lor, în anul trecut am umblat foarte mult prin ţară, şi ori unde m'am dus întrebam pe ţărani despre starea lor, şi n'am constatat nicăieri cea mai mică lipsă; ba, din contră, toţi mulţumeau lui Dumnezeu că le-a dat tot ce le trebue.

Dar, afară de aceasta, este un lucru pe care nu-l veţi tăgăduì nimeni, că chiar dacă starea ţăranului nostru n'ar fi pe deplin mulţumitoare şi aşà cum am dori-o cu toţii, totuşi este cu mult mai bună acum decât în trecut.

Ei bine, d-lor, dacă sărăcia ar fi fost cauza răscoalelor, ar fi trebuit ca în trecut să fi avut răscoale mult mai mari decât am avut acum; căci este un fapt pe care l-a recunoscut şi d-l ministru de interne, şi-l recunosc toţi, îl constată şi istoricul francez Toqueville, că o populaţiune cu desăvârşire săracă n'are destulă vlagă ca să se răscoale şi că nu se răscoală decât populaţiunile cu oarecare bună stare.

Dar, d-lor, dacă sărăcia nu numai nu este cauza de căpetenie — dar nu este de loc cauza—a răscoalelor, să căutăm să ne dăm seama cari sunt aceste cauze, căci numai din studiul cauzelor vom puteà să găsim leacurile.

Două sunt, d-lor, cauzele principale, din cari cea dintâi cuprinde mai multe: mentalitatea ţăranilor şi instigaţiunile.

Mentalitatea ţăranilor este o cauză a răscoalelor în mod netăgăduit, şi este dureros s'o mărturisim, dar mentalitatea ţăranilor a ajuns să fie anarhică şi a ajuns astfel dintr'o serie de cauze pe cari trebue să le învederăm. Prima cauză a mentalităţii anarhice a ţăranului este lipsa oricărui frâu moral. Un popor nu poate trăì fără frâu moral; instinctele omeneşti, adeseaori bestiale, trebue să fie înfrânate de o regulă de morală oarecare, căci altfel, omul lăsat la instinctele lui, ajunge la actele de anarhismu pe cari le-am văzut astă primăvară.

D-lor, cari sunt aceste frâuri morale?

Până acum nu sunt cunoscute decât trei: Primul e morala filosofică, morala datoriei; acesta e un frâu moral care nu e la îndemâna celor mulţi, nu e la îndemâna populaţiunii numeroase.

Al doilea frâu moral e religia; acesta e cel mai bun şi cel mai puternic, fiindcă are, pe lângă celelalte, şi caracter şi sancţiuni divine.

Al treilea frâu moral e legalitatea, frica legilor.

Vom vedeà, d-lor, în curând că, din nenorocire, pentru ţăranul nostru nu e nici una, nici alta, nu e nici frica de Dumnezeu, nici temerea de legi. Nu e frica de Dumnezeu, fiindcă simţimântul religios s'a slăbit cu desăvârşire, şi aci, daţi-mi voie, d-lor, să-mi arăt părerea de rău că d-l Haret, când vorbeà mai deunăzi la Cameră şi când găseà în ignoranţa ţăranilor una din cauzele de căpetenie ale mentalităţii lor, nu şi-a adus aminte că, pe lângă ministru al in-

structiunii publice, e și ministru al cultelor, și nu a semnalat pe lângă cauza de care vorbeà și lipsa de simțimânt religios.

D-lor, oricare din d-voastră ați umblat prin satele noastre de câțiva ani încoace, ați putut constatà cu îngrijire acest fenomen trist, că bisericile au ajuns să fie pustii. In orice sat vă veți duce, nu veți găsì la biserică decât câteva bătrâne și câțiva moși din aceia cari au apucat alte vremuri de credință decât cele de azi.

Ei bine, a cui e vina dacă s'a slăbit simțimântul religios? S'a zis că e vina preoților; o fi și vina preoților, căci, din nenorocire, trebue să recunoaștem că clerul nostru nu e la înălțimea la care am dorì să-l vedem; dar nu e el singur cauza, căci nici în trecut nu erà clerul la înălțimea la care trebuià să fie, și cu toate acestea existà simțimântul religios.

D. Dr. I. Macridescu: Se vede că nu mergeți des la biserică.

D. I. C. Grădișteanu: La țară mă duc în totdeauna.

Oare d-voastră vreți să contestați adevărul celor ce vă spun, că bisericile sunt pustii?

Și, în orice caz, chiar dacă nu m'aș duce, aceasta nu m'ar împiedicà să constat că biserica e neapărat trebuincioasă pentrù siguranța și liniștea unui Stat.

După cum arătam, cauza acestei stări de lucruri nu sunt numai preoții, și atunci a cui mai e vina? Vina e a noastră a tuturor, a ambelor partide, dar —și o spun aceasta fără nici o patimă politică — e mai ales vina partidului liberal, pentrucă în această țară, în care nu s'a făcut dela 1859, dela Unire încoace, aproape nimic pentru biserică, partidul conservator tot a făcut legea clerului, pe când partidul liberal nu a făcut cu desăvârșire nimic, deși are în capul lui de un număr destul de mare de ani pe un bărbat foarte evlavios.

D-lor, este adevărat că la noi nu s'a început o luptă sistematică în contra bisericii, cum vedem că s'a făcut în alte State sub imperiul ideilor democratice înaintate. Nimeni n'a îndrăsnit să atace fățiș biserica; dar în schimb, d-lor, s'a dus, mai ales, din partea partidului liberal, o politică poate și mai primejdioasă, politica indiferentismului. Nu s'a atacat fățiș biserica, dar biserica a fost privită ca cevà învechit, ruginit, despre care nu trebue să se mai ocupe nimeni, și care se păstrează numai ca o amintire a trecutului, ca un lucru care este un anahronism.

Așà s'a tratat biserica în general de guvernele noastre.

Partidul conservator, netăgăduit, că nici el n'a făcut ce trebuià să facă; cu toate acestea, el tot și-a adus aminte de biserică și a făcut o lege menită să îmbunătățească starea clerului.

Dar, d-lor, de fapt, la conservatori nici n'au fost aceleași simțiminte ca la partidul liberal; conservatorii nu priveau biserica ca un ce netrebuincios, au voit să facă și au făcut cevà pentru ea, însă nu destul; căci și în această împrejurare, ca în multe altele, am fost terorizați de d-voastre, cari ne-ați fi adus învinuirea de a fi reacționari îndată ce am fi îndrăznit să luăm măsuri pentru a ridicà biserica.

Acesta erà de altfel, modul de a procedà al partidului liberal de câte ori ne gândeam la instituțiunile trecutului.

Dar, d-lor, este adevărat că pe lângă partide poate că mai sunt vinovați. Nu vreau să jignesc pe nimeni, dar în chestiuni de așà natură eu cred că este un interes primordial să ne spunem gândul fără înconjur. Este adevărat, zic, d-lor, că poate nici Episcopii noștri nu și-au făcut în această privință pe deplin datoria, fiindcă aș fi dorit ca la această tribună, pe care o au la îndemână, să răsune mai des glasul prinților bisericii noastre, în interesul păstrării credinței noastre strămoșești și al înălțării religiunii noastre creștine ortodoxe. (Aplause).

Dar dacă, d-lor, în satele noastre nu mai este frica de Dumnezeu, a pierit și temerea de legi, fiind-că, d-lor, s'a spus, din nenorocire, un mare adevăr când s'a zis: legile se opresc la barierele satelor, cel mult dacă pătrund până în sertarele primăriilor spre a nu mai ieșì niciodată de acolo. De altfel, d-lor, țăranii au o curioasă părere asupra legilor ce se fac. Ei cred că cei din București, de altfel cu totul necunoscători după ei, de

vieaţa şi de împrejurările dela ţară, îşi fac un fel de jucărie cu alcătuirea de legi de tot soiul, cari se trimit la cancelariile primăriilor, spre a rămâneà, bine înţeles, cum au rămas toate de atâţia ani, de când se tot trimit, slove negre pe hârtie albă.

Şi această credinţă a lor provine, d-lor, din împrejurarea că legile noastre, de fapt, n'au avut niciodată sancţiune.

Câte legi nu s'au făcut, fie pentru ridicarea stării materiale şi morale a ţăranului, fie pentru înfrânarea faptelor rele! Ei bine, nici una din aceste legi nu s'a aplicat. Legea obligativităţii învăţământului, de exemplu, pentrucă văd că d-l Haret s'a plâns de ignoranţa care domneşte la sate, legea obligativităţii învăţământului, care prevede amenzi pentru acei părinţi cari nu-şi trimit copiii la şcoală, n'a fost decât rar aplicată, şi de aceea, chiar acolo unde sunt localuri, şcoalele sunt goale de copii, căci părinţii n'au frică de amenzi, ştiind că nu se incasează niciodată sau rar de tot.

Zilele de prestaţie pentru şosele nu se execută decât în mică parte; căci, precum ştiţi, zilele nelucrate se convertesc în bani şi pe urmă rămâne să incaseze perceptorul; în fapt, însă, nu se incasează mai niciodată.

Din această pricină cei mai mulţi ţărani nu-şi fac această datorie. Nici chiar legile penale nu se aplică; căci nici măcar faptele prevăzute de codul penal nu se pedepsesc. Rareori din numeroasele delicte cari sunt puse în urmărire se constată câte unul care se trimite la instrucţie. Aci sare cutare avocat sau cutare persoană influentă pentru a scăpà pe făptuitori, aşà că dintr'un număr de asemenea delicuenţi foarte puţini ajung înaintea tribunalului. La rândul lui, tribunalul, crezând că este bun fiindcă este slab, iartă pe capete, achită pe cei mai mulţi. Şi dacă vreunul din întâmplare a fost condamnat de tribunal, iarăşi se găseşte cineva influent care aleargă şi dobândeşte graţiarea. Aşà că în ţara românească, şi aceasta explică multe, este o lipsă desăvârşită de sancţiune penală, şi se poate zice că, de fapt, *domneşte impunitatea!* Dar, d-lor, pe lângà aceste cauze mai sunt şi altele cari au contribuit la mentalitatea care a pregătit aşà de bine ţărănimea noastră pentru instigaţiile cari au dat naştere răscoalelor din astă-primăvară. Altă cauză este licenţa presei şi a tiparului. In nici o ţară din lume nu este împinsă departe ca în ţara românească licenţa tiparului, aşà încât s'au putut răspândi în bunăvoie scrierile cele mai subversive, broşurile cele mai primejdioase, apelurile cele mai anarhice, fără a se puteà împiedicà împărţirea prin sate a acestor otrăvuri.

Afară de acestea, s'a introdus politicianismul la sate, s'au împărţit şi satele în două partide şi s'au dat la sate lupte politice, cu toate mijloacele cu cari se dau asemenea lupte, mijloace pe cari d-voastre le ştiţi. Negreşit că la sate aceste lupte au dobândit un caracter şi mai grosolan şi mai primejdios.

In sfârşit, d-lor, mai este şi un alt cuvânt, şi anume că nu este dreptate în ţara românească. Nu este dreptate pentru nimeni, nu este nici pentru noi cari suntem priviţi ca cei tari, cu atât mai puţin pentru ţărani, căci trebue să recunoaştem că dreptatea e foarte greu de dobândit pentru ei şi că în această privinţă nemulţumirile lor sunt îndreptăţite.

Nu este dreptate pentrucă înainte de toate n'avem administraţie, administraţia noastră nefiind decât o agentură electorală la care nu-şi găseşte locul nici echitatea, nici dreptatea, nici chiar legalitatea!

Nu este dreptate pentrucă nici chiar justiţia nu este tocmai ceeace ar trebui să fie, pentrucă se ajunge greu la ea şi se dobândeşte anevoie dreptatea, nefiind nici ea cu totul scutită de înrâuririle politicianismului.

Pe lângă aceste cauze generale, negreşit că au fost şi unele cauze de ordin economic.

Impilarea arendaşilor şi proprietarilor, care poate să fi fost o cauză întâmplătoare şi sporadică, nu poate constitui în nici un chip o cauză generală. O asemenea cauză însă — şi poate cea mai puternică — a fost neputinţa ţăranilor harnici de a cumpărà pământ, şi neputinţa aceasta a provenit din două cauze: întâi, din pricina principiulu nenorocit al inalienabilităţii proprietăţii ţărăneşti, şi în al doilea rând din pricina lipsei de mijloace pentru a înlesni acestei ţărănimi muncitoare şi harnice cumpărarea de pământ.

Se poate ca la aceste cauze să se adauge şi

faptul că poate fiind dat regimul proprietăţii mari la noi — care este un regim mai mult latifundiar — se poate ca şi proporţia proprietăţii mari să fie niţel cam mare în raport cu proprietatea mică.

In sfârşit, d-lor, ultima cauză — după mine — a acestei mentalităţi, este faptul repedei schimbări a învoielilor, schimbare firească, dar care negreşit s'a făcut într'un mod cam repede, aşà încât deocamdată a turburat întru câtvà situaţia economică a acestei ţări. Netăgăduit că, cam în proporţie cu schimbarea învoielilor, trebuià să se îmbunătăţească şi cultura pământului, şi aceasta nu s'a putut face, căci vedem că urcarea învoielilor a mers simţitor, mai repede decât îmbunătăţirea culturii.

D-lor, toate aceste cauze au dat naştere la o mentalitate anume la ţărani, mentalitate care i-a făcut să plece urechea la instigaţii şi a dat naştere la turburările de astă-primăvară?

Această mentalitate a fost pulberăria de care vorbeà d-l prim-ministru că aşteptà numai chibritul ca să isbucnească.

Dar cu toate aceste cauze, de cari am vorbit, dacă nu se aruncà chibritul, răscoala nu se produceà, cel puţin acum, când, încă odată, situaţiunea economică a ţării erà dintre cele mai înfloritoare.

Dar, d-lor, ajungem la un subiect mai delicat, ajungem la instigaţiuni.

Că au fost instigaţiuni, toată lumea o recunoaşte; felul chiar cum s'au desvoltat răscoalele arată că erau cuvinte de ordine date, că erà un sistem preconceput, un plan dinainte hotărît. Intr'adevăr, în toată Moldova s'a răsculat ţărănimea cu acelaş cuvânt de ordine: falcea 25 de lei; iar în toată Muntenia: dijma din zece una şi izgonirea arendaşilor. In afară de aceasta, au fost chiar amănunte de tactică cari dovedesc că această mişcare a fost condusă de cinevà, de unul sau mai mulţi capi.

Intr'adevăr, în ziua de Duminică, 11 Martie, mai toate reşedinţele judeţelor în cari erau răscoale au fost atacate în aceeaş zi şi la aceiaş oră de ţăranii veniţi în acelaş mod şi după aceeaş tactică. Şi anume între 6—7 dimineaţa, în aceeaş zi, toate aceste oraşe au fost atacate deodată prin toate *barierile* de ţărani. Acest fapt s'a produs la: Focşani, Tecuci, R.-Sărat, Buzău, Brăila, Giurgiu, Turnu-Măgurele, Slatina, localităţi foarte depărtate unele de altele, şi aceasta dovedeşte că a fost o tactică hotărîtă dinainte şi un cuvânt de ordine dat de un cap al acestei răscoale.

D. Al. Enacovici: Dar ce făceà guvernul pe atunci? (Aplause).

D. I. C. Grădişteanu: Guvernul apărà oraşele în contra instigaţiilor d-voastră (aplause din partea minorităţii); guvernul aveà grijà să împiedece pe studenţi de a face răscoale în Bucureşti după îndemnul d-voastră! (Aplause).

D. Dr. Petrini Paul: Guvernul luase opium!

D. I. C. Grădişteanu: Ştiam, d-lor, că partea aceasta a instigaţiunilor este foarte arzătoare. Dar instigaţiuni au fost. De altfel, d-l ministru al instrucţiunii publice, în Cameră, recunoşteà, cu o seninătate uimitoare, şi ca şi când chestiunea nu l-ar fi privit de loc, că au trebuit să fie şi instigaţiuni, că a şi auzit aşa cevà! Negreşit, că d-sa nu ştià exact de cine au fost făcute şi cum, dar în sfârşit a băgat de seamă şi d-sa că au fost instigaţiuni.

Dar, d-lor, cine sunt instigatorii? A, d-lor! Aici e greu să o spunem cu siguranţă; însă avem foarte multe indicii cari ne pun pe cale.

D. P. Brătăşanu: Se vor vedeà când se vor da dosarele!

D. I. C. Grădişteanu: Tocmai atunci vom puteà mai în cunoştinţă de cauză să ne rostim cu toată siguranţa; vom aşteptà acea zi care va trebui să vie, căci dosarele nu se vor puteà ascunde, şi vor trebui să se dea, fiindcă nu aveţi dreptul să le refuzaţi! (Aplause din partea minorităţii).

Dar, d-lor, cari sunt semnele cari ne pun pe urma instigatorilor? Au mai fost răscoale ţărăneşti; penultimele răscoale ţărăneşti dinaintea acestora de astă-primăvară au fost răscoalele dela 1898 şi 1899, cari s'au terminat prin vărsarea de sânge dela Slatina, pe care aţi exploatat-o atâta d-voastre. Acele răscoale, însă, au început sub regimul liberal din toamna anului 1898, şi au început — e foarte caracteristic — în judeţul Teleorman, acolo unde au început în Muntenia şi răscoalele de estimp. Judeţul Teleorman, cum vedeţi, erà de mult şi dinainte

pregătit. Şi cine au fost instigatorii răscoalelor din Teleorman în 1898?

A, d-lor! Aici nu e greu să ghicim. Ne-o spune fostul ministru de justiţie liberal, ne-a spus-o şi fostul ministru de interne liberal de pe atunci: instigatorii răscoalelor de atunci au fost socialiştii. Cine nu-şi aduce aminte de afacerea Ficşinescu si Banghereanu? Şi cine sunt aceşti instigatori? Acum, d-lor, socialiştii s'au împărţit în două: sunt socialişti guvernamentali (ilaritate) şi socialişti neguvernamentali. Odinioară erà unul şi acelaş partid; acum însă unii au trecut în capul afacerilor, alţii au trecut chiar afară din ţară!

Dar, d-lor, pe atunci răscoala din Teleorman erà un ce local? Erà un lucru care priveà numai pe acest judeţ? Nu; judeţele vecine erau de asemenea pregătite pentru răscoale; judeţul Olt, unde trebuià să se producă câteva luni mai târziu răscoala dela Slatina, judeţul Romanaţi de asemenea.

In Moldova, de asemenea, răscoala se pregătise în judeţul Covurluiu de un socialist care astăzi este prefect.

D. I. I. C. Brătianu, ministru de interne: Şi care e cel mai bun prefect.

D. I. C. Grădişteanu: Acest socialist, care se numeşte Atanasiu, erà atât de compromis în acele răscoale din 1898, încât fostul ministru de justiţie de atunci a declarat că i-a făcut mare hatâr că l-a scăpat, căci altfel intrà acolo unde trebue să intre turburătorii ordinei publice.

In judeţul Iaşi, aceiaşi oameni lucrau pe aceeaşi temă.

Este adevărat că de atunci o mare parte din aceşti socialişti a intrat în partidul liberal; dar, d-lor, chiar ei au declarat că, intrând în partidul liberal, nu înţeleg să-şi jertfească convingerile.

Chiar răscoalele din astă-primăvară, cu toţii ştim că au isbucnit din două părţi: în Moldova, din judeţul Iaşi, în Muntenia din judeţul Teleorman, adică din acele judeţe unde în 1898 s'a dat de urma instigatorilor socialişti. Şi acum s'a dat de urma unor instigatori, cari, unii din ei, în primul moment, au şi fost arestaţi de armată; la urmă însă au fost liberaţi înainte chiar de amnistie. Cine nu ştie, de pildă, că un anume Stoica Iorga, actualul primar al comunei Stăneşti din judeţul Vlaşca, unde s'a întâmplat marea nenorocire cu locotenentul Niţulescu, a fost una din căpeteniile răscoalei, şi că, deşi a fost arestat de armată, a fost liberat de prefect şi astăzi este primar.

D. P. Brătăşanu: Sunt alţii pe banca ministerială.

D. I. C. Grădişteanu: In judeţul Iaşi s'au găsit instigând studenţi basarabeni; ştiţi cine e băsărăbean în Iaşi.

Incă odată, aştept dosarele, dar până la aducerea lor avem semne sigure cari ne călăuzesc.

Dar, în afară de instigatorii mărunţi, de instigatorii materiali, sunt şi instigatori morali, oameni cari scriu broşuri aţâţătoare, aceia sunt cunoscuţi; unul este chiar pe banca ministerială, este d-l Haret, care a scris o broşură pe care nu o poate tăgăduì.

Şi când a scris ultima broşură? Tocmai atunci când începuseră răscoalele şi când s'ar fi cuvenit ca toţi oamenii de ordine să caute să stingă focul, nu să-l aţâţe.

D. Al. Cameniţă: Ceeace a scris face onoare d-lui Haret.

D. I. C. Grădişteanu: Foarte bine; aceasta este încă o dovadă de mentalitatea d-voastră când găsiţi că-i face onoare d-lui Haret că a scris o broşură incendiară atunci când răscoalele ameninţau însăşi existenţa Statului român.

Şi d-l Haret, în această privinţă, a adoptat o tactică foarte uşoară; d-sa, iertaţi-mi expresiunea, face, cum se zice pe româneşte, urechea toacă, şi nu găseşte de cuviinţă ca să răspunză şi să se justifice înaintea opiniunii publice, care, pe drept ori pe nedrept, îl desemnează hotărît ca unul din capii răscoalelor de astă-primăvară!

Iată dar, d-lor, ce reiese din cercetarea acestor cauze, că sunt anume cauze cari au creat o mentalitate anume a ţăranilor, mentalitate care a fost cauza eficientă a răscoalelor, iar cauza ocazională au fost instigaţiunile de cari am vorbit. Fiind lucrurile aşà, trebue, d-lor, să căutăm acum să vedem cari sunt mijloacele pentru a îndreptà această nenorocită stare de lucruri şi cum

putem vindecà toate aceste cauze cari au produs mentalitatea despre care am vorbit.

In ceeace priveşte instigaţiunile, d-lor, cel dintâi lucru ar fi ca să nu mai fie în posturile cele mai înalte ale Statului instigatori. In ceeace priveşte celelalte chestiuni pe cari le-am atins, negreşit că trebue să luăm măsuri ca să desfiinţăm toate cauzele cari au produs mentalitatea despre care vă vorbeam, şi primul lucru care ar trebui făcut ar fi să se ridice clerul; al doilea lucru, este, cum ziceà cu mare dreptate d-l Carp, nu numai să se lăţească învăţământul în ţară, ci să se dea o îndreptare mai sănătoasă în şcoalele şi seminariile noastre, pentru ca ele să producă oameni cari să propovăduiască prin sate frica lui Dumnezeu şi respectul legilor, iar nu răsvrătirea contra ordinei sociale.

P. S. S. Episcopul de Râmnic : Se face aceasta. Cer cuvântul.

D. I. C. Grădişteanu : Nu mă îndoiesc că Prea Sfinţiile Lor fac tot ce pot în această privinţă. Ţin minte chiar că am felicitat pe Prea Sfinţia Sa Episcopul Râmnicului pentru o cuvântare rostită la inaugurarea bisericii din comuna Băileşti, dacă nu mă înşel.

P. S. S. Episcopul de Râmnic : Şi în alte ocaziuni.

D. I. C. Grădişteanu : Acea cuvântare a fost cuvântarea unui adevărat arhipăstor sufletesc, care îndeamnă pe credincioşi spre bine şi spre ordine. Dar, d-lor, nu pot zice că în general a domnit o direcţie sănătoasă în şcoalele şi seminariile noastre; aşa, de pildă, d-l Nădejde, actual director al »Voinţei Naţionale«, dar fost socialist, a putut, nesupărat de nimeni, să otrăvească generaţiuni întregi la şcoala normală din Iaşi.

D. vice-preşedinte, Al. Nicolaid : Consult Senatul dacă voieşte să mai prelungească şedinţa; sunt 6 ore; d-l I. C. Grădişteanu spune că are să mai vorbească o oră.

Voci : Să continue diseară.

D. vice-preşedinte, Al. Nicolaid : S'a hotărît, d-lor, ca şedinţa să fie prelungită până la 6 ore, şi să ne întrunim diseară la orele 9.

D. C. Costescu-Comăneanu : S'a hotărît să fie şedinţă până la orele 6, când se va suspendà, iar la 9 se va redeschide.

Voci : Da, da. Aşa e.

D. vice-preşedinte, Al. Nicolaid : Prin urmare, fiind 6 ore, suspend şedinţa; şedinţa se va redeschide la orele 9.

Şedinţa se suspendă.

— Şedinţa se redeschide la orele $9^1/_4$ seara, sub preşedinţia d-lui *P. Poni, vice-preşedinte.*

D. vice-preşedinte, P. Poni : D-lor senatori, şedinţa e redeschisă. D-l senator I. C. Grădişteanu are cuvântul spre a-şi continuà cuvântarea începută azi.

D. I. C. Grădişteanu : D-lor senatori, în şedinţa de azi, ziua, am cercetat cauzele cari — după mine — au fost pricina răscoalelor de astă-primăvară. Rămâne acum să ne întrebăm : cari sunt mijloacele de îndreptare pentru a desfiinţà cauzele mentalităţii pe care o recunosc ca cauză eficientă a răscoalelor. Spuneam, d-lor, că cea dintâi măsură care ar trebui luată ar fi ridicarea clerului, însă nu ştiu dacă în această privinţă guvernul actual va puteà luà vreo măsură, fiindcă nu ştiu dacă aceasta ar mulţumì partea socialistă a partidului şi a guvernului; căci, d-lor, socialismul vede, şi cu drept cuvânt, în biserică un neîmpăcat vrăjmaş. In adevăr, biserica şi religia, în general, propovăduеşte lepădarea de cele pământeşti şi râvna la cele sufleteşti. Inţelegeţi bine că o asemenea doctrină nu poate să fie decât vrăjmaşă socialismului, care se reazimă numai pe pofte şi încă pe pofte foarte lumeşti. A doua măsură ziceam că ar fi darea unei direcţii mai morală şi mai sănătoasă clerului, învăţătorilor şi, în genere, întregei noastre tinerimi. In adevăr, d-lor, cu prilejul nenorocitelor întâmplări de astă-primăvară s'a constatat că la noi domneşte o mentalitate în adevăr bolnavă.

D-lor, ştiţi cu toţii că, atât înainte cât şi după amnistie, s'au judecat unele procese ale răscoalelor. Inainte s'au judecat puţine, a căror instrucţie apucase de se isprăvise. După amnistie, s'au judecat procesele acelor cari au fost daţi judecăţii, fie pentru omoruri săvârşite cu ocaziunea turburărilor, fie pentrucă luaseră numai parte la răscoale, fiind învăţători, preoţi, notari, primari, sau în genere funcţionari publici; căci aceste două

categorii, precum ştiţi, n'au fost cuprinse în amnistie.

Ei bine, d-lor, nu numai că juraţii, în cele mai multe cazuri, au achitat şi au achitat cu toate că se dovedise cu prisosinţă vinovăţia celor daţi în judecată; dar s'a întâmplat, cu ocaziunea achitării lor, un fenomen curios, şi anume că achitaţii au fost priviţi ca un fel de eroi, cărora li s'au făcut ovaţiuni, ba li s'au dat pe alocurea, mi se pare, şi buchete de flori, şi aceasta, notaţi bine, unor oameni cari se dovediseră vinovaţi de adevărate crime.

Dar cevà mai mult. Gazetele noastre au publicat de multe ori în privinţa aceasta notiţe cari trebue să ne dea de gândit. Citeam într'o gazetă o corespondenţă din timpul verii. Povesteà un corespondent că vizitând Ocnele-Mari, din judeţul Vâlcea, a dat peste condamnaţii militari pentru afacerea dela Stăneşti, peste acei militari cari părăsindu-şi şeful, îl lăsaseră în mâinile răsculaţilor. Şi în loc ca acest corespondent să se gândească să înfiereze pe acei cari lipsiseră dela datoria lor şi de militari şi de oameni, se înduioşà de soarta acestor condamnaţi şi spuneà că a ieşit cu ochii plini de lacrimi văzând nenorocirea acestor oameni. Vedeţi ce mentalitate? Să te înduioşezi de soarta unor oameni cari au făcut cel mai greu păcat ca oameni şi cea mai mare crimă ca militari, trădându-şi şeful şi camaradul, căci în armată toţi sunt camarazi, lăsându-l în mâinile răsculaţilor, ba unii ajutând chiar la omorul lui. Şi, cu toate acestea, asemenea oameni stârnesc înduioşarea, pe câtă vreme nimenea nu se înduioşează de soarta acestui brav Niţulescu, fiu de moşnean român, care a murit făcându-şi datoria către ţară, cum şi-o făcea odinioară istorica clasă a moşnenilor din care ieşise.

Aceasta dovedeşte, d-lor, că se dă o direcţie intelectuală cu desăvârşire greşită şi că trebue să se schimbe această mentalitate, care este primejdioasă.

Dar vă spuneam, d-lor, că printre alte cauze cari au contribuit mult la răscoalele din astă-primăvară era lipsa de legalitate şi dreptate care este în ţara noastră, şi vă arătam că aceasta provine din faptul că nu avem de loc administraţie şi justiţie neîndestulătoare.

D-lor, aceasta este o chestiune care s'a ridicat de mulţi; toată lumea în unanimitate recunoaşte că nu avem administraţie, dar chestiunea este de a se şti cum se poate îndreptà; căci nu e totul să constaţi răul şi să vrei îndreptarea lui, ci totul este să ştii ce să faci. Cred, d-lor, că ar fi o utopie dacă ne-am închipui că cu regimul politic de azi se poate îndreptà în mod serios administraţia.

Aş puteà, dacă aş vreà, să fac operà de opozant, să învinuiesc guvernul liberal că în ceeace priveşte administraţia nu a tras nici un învăţământ din răscoale, şi că nici nu a învăţat nici nu a uitat nimic.

Vă mărturisesc că, fără să cred că s'ar fi făcut lucru mare, mă aşteptam şi eu la o încercare de îmbunătăţire a moravurilor administrative, ca o tendinţă de îndreptare în urma celor petrecute, dar n'am văzut-o. Recunosc însă că o îndreptare statornică şi serioasă nu se puteà face, căci cauzele sunt mai adânci şi mai tari decât voinţa unui ministru.

D-lor, administraţia nu se poate îndreptà, pentrucă administraţia este subordonată influenţelor politice; prin urmare, nu se va puteà face nimic serios şi temeinic pentru administraţie câtă vreme nu se va scoate de sub înrâurirea politicianilor.

Acest lucru este foarte greu cu regimul nostru politic actual. Nu voiu intrà în mai multe amănunte, pentrucă s'ar puteà propune mai multe sisteme pentru a scoate administraţia de sub înrâurirea politicei şi pentru a schimbà regimul nostru politic. Constat numai că, cu regimul politic pe care îl avem, orice îmbunătăţire serioasă în administraţie este cu neputinţă.

Intr'adevăr, d-lor, ştim cu toţii că guvernele noastre îşi datoresc existenţa, dacă nu la început, cel puţin în timpul vieţii lor, Camerei şi Senatului, Parlamentului; deputaţii şi senatorii, la rândul lor, îşi datoresc mandatul, în parte cel puţin, alegătorilor şi, prin urmare, aceşti alegători cer senatorilor şi deputaţilor călcarea legilor, şi aceşti deputaţi şi senatori cer, la rândul lor, miniştrilor neaplicarea legilor. In aşà condiţii vă puteţi închipui că ar fi o utopie să cerem unui guvern să-şi primejduiască existenţa

pentru a face o bună administraţie. Şi, la urma urmelor, la ce ar folosi ?

Pentrucă s'ar puteà ca celalt guvern, care ar venì, să nu aibă aceleaşi principii şi atunci iarăş nu s'ar face bună administraţie. Prin urmare, încă odată, trebueşte neapărat un alt regim politic, nu voiu intrà în amănunte, dar un regim politic în care existenţa guvernului să nu atârne de Cameră şi de Senat.

D. Dr. C. Bucşenescu: De cine să depindă?

D. I. C Grădişteanu: De cine să depindă? D-voastră credeţi că am propus un lucru care nu există nicăieri sau care n'a existat nicăieri ?

Este un lucru foarte cunoscut, care există şi în doctrină şi în fapt : este regimul reprezentativ. Regimul reprezentativ există în Republica americană, mă rog, care este un Stat ultra-democratic, există în Germania; noi chiar am avut regim reprezentativ, căci Obşteasca Adunare ce era altcevà? Intr'adevăr, atribuţiunile ei erau : studiarea legilor, votarea bugetelor, dar nu răsturnarea guvernelor; se mărgineà să facă operă legislativă. Vedeţi, prin urmare, că ideea nu numai că nu e nouă, dar e chiar naţională ; dacă nu ne părăseam toate tradiţiile naţionale, cum am făcut pe o scară prea mare, negreşit că ar fi trebuit să avem acest regim reprezentativ, sub care am trăit dela 1829 şi până la regimul cel nou.

Vedeţi însă că aceasta ar cere neapărat revizuirea Constituţiei, dar, încă odată, nu propun nimic ; nu e nici timpul, nici cazul, pentrucă nu se discută acum revizuirea Constituţiei. Semnalez numai faptul şi vă arăt credinţa mea că, cu regimul nostru parlamentar actual, nu se poate îndreptà în mod serios administraţiunea ţării.

Cu schimbarea regimului nostru parlamentar urmează neapărat să se curme odată pentru totdeauna şi licenţa tiparului. Aţi văzut ce periculoase au fost broşurile acelea ce s'au tipărit şi împărţit prin sate. Cu un tipar fără nici o răspundere nu se mai poate merge.

Am putut merge la început, când acei cari ştiau carte erau foarte puţini şi când tiparul şi gazetele nu aveau o aşà mare înrâurire asupra spiritului oamenilor; dar astăzi, când s'a răspândit ştiinţa de carte, nu mai putem merge cu licenţa nemărginită a tiparului.

Dar, d-lor, vă arătam că pe lângă aceste cauze, cari provin din unele legi şi din cauza nerespectării altora, sunt netăgăduit şi cauze economice cari au avut înrâurire şi trebue să ne îngrijim şi de desfiinţarea lor.

Aşa, de pildă, la prima revizuire de Constituţie se impune în mod absolut desfiinţarea inalienabilităţii bunurilor ţărăneşti, cel puţin între ei.

Nu propun ca să se desfiinţeze în mod absolut inalienabilitatea, dar aceasta să nu aibă putere decât faţă de proprietarii mari. Sătenii între ei să poată în mod liber să cumpere şi să vândă pământ.

De asemenea, precum v'am semnalat-o, este nevoie să se creeze o instituţiune care să înlesnească ţăranilor cumpărarea de bunăvoie şi cu bună tocmeală a moşiilor unor proprietari cari nu le-ar mai puteà păstrà şi ar voi să le vândă.

D-lor, de altfel aceasta nu este o măsură câtuşi de puţin revoluţionară.

Aceasta este o măsură firească. Nimic mai firesc, într'adevăr, decât să se găsească pe de o parte unii proprietari mari cari să nu mai aibă interes să-şi mai păstreze moşiile, şi să se găsească ţărani cari să aibă interes să le cumpere, plătind un preţ mai mare decât alţi proprietari mari.

Dar că aceasta este în mersul normal al lucrurilor, se învederează şi prin faptul că asemenea operaţiuni, şi fără nici o lege sau măsură deosebită, s'au săvârşit în ţară în anii din urmă, în mai multe judeţe. In judeţul nostru chiar, în judeţul pe care am onoarea a-l reprezentà aci, s'a întâmplat ca un proprietar, ne mai putând să-şi ţină moşia, să şi-o parceleze singur şi să o vândá la ţărani, fiindcă luà un preţ mai bun vânzând-o în loturi mici decât în corp întreg.

Colegii mei dela R.-Sărat ştiu că d-l Pavel Robescu a vândut în felul acesta moşia pe care o aveà în comuna Goleşti.

Intr'o comună de lângă Ploieşti, d-na Lahovary de asemenea şi-a parcelat moşia în loturi şi a vândut-o la ţărani.

Vedeţi că Statul, înlesnind acest lucru în anume cazuri, ar ajutà numai o evolu-

ţiune naturală. Şi acesta este adevăratul rol al Statului în ordine economică, nu a se pune în contra naturii, ci a înlesni evoluţiunile cari sunt fireşti.

De aceea, d-lor, partidul conservator s'a şi gândit la această chestiune, şi a şi întocmit un proiect care se numeşte Banca rurală.

De altfel, acest proiect nu s'a întocmit ad hoc, el erà întocmit înainte de răscoale; însă, din diferite împrejurări, nu avusese parte încă să vadă lumina zilei.

In consiliul de miniştri conservator nu se discutase, ce e drept, pe articole, dar se făcuse un schimb de vederi asupra lui.

Dar, fiindcă s'a zis altfel în Cameră sau acì, ţin să adaug că nu era nimeni în contra acestui proiect, se discutau modalităţile, dar nu principiul. Căci în contra esenţei însăşi a acestui proiect nu era nimeni în guvernul trecut.

D-lor, scumpirea învoielilor era firească, fiindcă nu se poate concepe o ţară în care preţul pământului ar stà pe loc, căci aceasta ar însemnà că este o ţară economiceşte bolnavă. Este firesc ca să crească valoarea locativă a pământului, dar aceasta, departe de a fi cuvânt de întristare, trebue să fie cuvânt de bucurie şi mulţumire pentru toţi. In schimb, însă, pentru a compensà în mare parte această scumpire firească, negreşit că şi cultura trebuià să se îmbunătăţească cam în proporţie. Acì însă a fost un dezechilibru, fiindcă s'a scumpit pământul mult mai repede decât s'a îmbunătăţit cultura, deşi cultura a înaintat totuşi.

Cultura, d-lor, iarăşi se va îmbunătăţi în mod firesc şi fără intervenţia Statului; dar iarăşi nu este rău ca Statul să intervie şi acì, dar numai ca să grăbească şi să înlesnească această propăşire. Este foarte bine ca Statul să grăbească, de exemplu, înfiinţarea fâneţelor artificiale, cari au şi început a se înfiinţà pe alocuri, cum e în judeţul Ilfov, unde sunt multe fâneţe artificiale făcute de ţărani. Statul poate prea bine încurajà pe ţăranii cari fac fâneţe artificiale, fie prin scăderi de impozite, fie prin dări de premii, ş. a.

Iată, d-lor, ce credem noi că se poate face pentru îndreptarea stării de lucruri dela ţară; mulţi din d-voastre veţi găsì că acest program e prea modest, că nu este făcător de minuni.

Ei bine, noi credem că, în materie economică, legile nu pot face minuni, nici schimbà mersul firesc al lucrurilor, căci fenomenele economice nu se supun voinţei guvernelor ca orice majoritate parlamentară ascultătoare! (Ilaritate).

Această deosebire de doctrină dintre noi şi d-voastre se vede din însăşi legea cu care a venit d-l ministru de interne această lege porneşte tocmai dela principiul opus; ea este întemeiată pe presumpţiunea că se poate schimbà o stare de lucruri prin voinţa legii, că se poate preface o stare de lucruri existentă de zecimi de ani de astăzi până în Martie viitor, mulţumită numai puterii unei legiuiri.

Aceasta este o credinţă socialistă; să nu se supere d-l ministru de interne dar aşa e.

D. I. I. C. Brătianu, ministru de interne: Dar nu mă supăr pe d-ta niciodată.

D. I. C. Grădişteanu: Dacă nu vă supăraţi, cu atât mai bine; atunci discuţia va fi mai plăcută şi chiar mai veselă.

Noi credem că, în materie economică, Statul nu poate să facă decât atât cât un doctor de boale interne, care nu poate decât să ajute natura, dar nici să se pună în contra ei, nici s'o siluiască.

Dar legea d-voastre, aşa zisă de pace socială, mai are şi un alt cusur; nu ştiu dacă este într'adevăr binevoitoare pentru ţărani, dar de sigur este plină de ură pentru proprietari. Din toată legea, dela început până la sfârşit, răsuflă o sfială, o bănuială, o răutate într'adevăr pătimaşă faţă de proprietari în genere.

Acest fapt este iarăşi un semn al mentalităţii d-voastre. Eu cred, d-lor, că dacă s'ar face acum o lege prin care s'ar organizà munca condamnaţilor cari şi-au făcut osânda, căci de câtva timp tocmai se vorbeşte de această chestiune, nu s'ar luà prin acea lege mai multe măsuri jignitoare de constrângere decât se ia prin aceasta contra proprietarilor.

D-voastre sunteţi foarte nedrepţi cu proprietatea mare; proprietatea mare este departe de a fi aşà cum o zugrăviţi d-voastre;

marii proprietari, orice ați zice d-voastre, alcătuiesc elita acestei țări și din punctul de vedere moral și din punctul de vedere intelectual.

Din clasa acestor proprietari au ieșit oameni cari au cârmuit această țară; din clasa proprietarilor au ieșit oameni cari au desvoltat civilizația poporului românesc în toate ramurile. Ei bine, d-lor, d-voastre îi tratați ca pe niște suspecți, cum se ziceà în timpul Convențiunii naționale dela 1789. Este nedrept și jignitor pentru niște oameni cari, în genere, n'au păcătuit întru nimic de a se vedeà priviți ca și când n'ar aveà nici un simțimânt și nici n'ar fi măcar buni Români! D-voastre ați mai zis și în Cameră—și nu știu ce ați vrut să înțelegeți prin aceasta— că în partidul liberal sunt oameni cari au legături de sânge cu pământul acestei țări, de sigur pentru a da a înțelege prin antiteză că la noi n'ar fi. Dar, slavă Domnului, d-le ministru de interne, și noi suntem cel puțin tot atât de Români ca și d-voastre și tot atât de patrioți. Adevărul este, d-lor, că majoritatea proprietarilor nu numai că nu caută să exploateze pe țărani, dar își exploatează moșiile în așa mod încât vin pe cât se poate în ajutorul țăranilor, și numai prin excepție, pe ici pe colea, sunt unii cari împing egoismul prea departe, cum netăgăduit se găsesc în orice clasă de oameni; dar ca să faceți din aceasta o regulă și ca să denunțați urei publice o clasă întreagă, care este clasa cea mai luminată a națiunii, aceasta, d-le ministru, este o faptă rea, și nu faceți bine din nici un punct de vedere, căci nu este în interesul nimănui!

Dar ia să vedem, d-lor, dacă legea d-voastre lecuește relele pe cari le-am constatat.

La început legea d-voastre, așa cum o aduseserăți întâi, călcà două principii fundamentale ale economiei politice: Intâi violà dreptul de proprietate prin înființarea servituții, care s'a desființat în urmă, însă nu de tot, căci voiu arătà că a mai rămas codița servituții. Al doilea călcà principiul libertății transacțiunilor prin impunerea unui maximum și a unui minimum și încă prin alte dispoziții mai mici, de cari voiu vorbì la sfârșit.

D-lor, nu voiu face teoria proprietății, dar constat numai în treacăt că d-l ministru de interne nu se împiedicase de loc la început de călcarea dreptului de proprietate; d-sale i se păruse lucrul cel mai ușor ca să stabilească o servitute, adică să exproprieze, căci a stabilì o servitute pe proprietate este o expropriere parțială, servitutea nefiind decât o desmembrare a dreptului de proprietate, și a desmembrà silit dreptul de proprietate este a exproprià. Știu că d-voastră în Cameră—se vede că ați consultat un avocat—ați zis că este o servitute publică. Mare erezie, d-le ministru! Nu vă fac prea mare învinuire din aceasta, căci știu că nu sunteți avocat și scăpați prin aceasta de antipatia d-lui Sturdza; dar n'are a face servitutea publică cu ceeace vreți să faceți d-voastre, căci elementul esențial al unei servituți publice este ca această servitute să fie pentru folosul general, pentru folosul public, pentru uzul tuturor, fără deosebire, iar nu să iei dela X și să dai lui Y, nu să iei dela o clasă ca să dai altei clase, căci aceasta nu poate fi o servitute publică.

Dar d-voastre nu vă împiedicați nici de călcarea Constituției! Nu voiu discutà această chestiune, fiindcă nu mai are deocamdată nici un interes, dar în sfârșit constat în treacăt că voiați să călcați pe furiș Constituția, și o constat fiindcă doresc ca să nu veniți cumva mai târziu cu o nouă călcare de felul acesta. In orice caz, să știți că de câte ori se va încercà o asemenea călcare, ne veți găsì pe noi cari ne vom pune deacurmezișul.

D-lor, ziceam că a mai rămas o codiță din servitute. In adevăr, cam pe la sfârșitul legii ați introdus o dispoziție prin care orice țăran învoit pe o moșie are dreptul de pășunat pe miriștea proprietarului, și întru cât această dispoziție nu se referă numai la locul pe care a fost învoit, iarăși e un fel de servitute.

Vin acum, d-lor, la al doilea principiu mare pe care l-ați călcat prin proiectul d-voastră de lege, viu la principiul libertății transacțiunilor. D-l Sturdza ne ziceà astăzi că nu e maximum și minimum, ci e numai în sus și în jos. Apoi, d-le Sturdza, d-voastră, care sunteți latinist, trebue să știți că acest în sus și în jos, în materie

economică, se chiamă maximum şi minimum.

Apoi, după cum s'a semnalat de diferiţi oratori— şi nu voiu intrà în amănuntele chestiunii care s'a desvoltat foarte bine de d-l Xenopol—aceste încercări de a se desfiinţà prin decrete legea ofertei şi cererii s'a făcut încă din antichitate; nu a izbutit însă până acum nimeni; în totdeauna faptele au fost mai tari decât decretele, încercarea d-voastre însă poate să aibă o înrâurire, dar o înrâurire nenorocită. Iată ce poate să facă minimum şi maximum d-voastre; poate să înrâurească ca o suprataxare asupra produselor ţării şi poate să le pună în stare de inferioritate faţă de ale celorlalte ţări. In adevăr, dacă prin minimum de salariu agricultorul român e silit să plătească munca mai scump decât cel din Galiţia, sau din Ungaria, înţelegeţi bine că costul de producţiune fiind mai mare pentru el, produsele române vor fi încărcate de un fel de supratăxă rezultând din minimul d-voastre.

De altfel, d-lor, asemenea maximum şi minimum, care s'a încercat încă din vechime în atâtea ţări, astăzi nu mai există nicăieri, nici chiar în materie industrială. S'a semnalat acest fapt— şi e vrednic de a atrage luarea d-voastre aminte— că nici în ţările cele mai industriale, şi în industrie ar fi mai uşor de conceput decât în agricultură, şi nici chiar în ţările industriale, guvernate de oameni cu ideile cele mai înaintate, nu s'a îndrăsnit să se pună acest minimum. In Franţa, unde grevele se ivesc la fiecare moment, guvernul a încercat să se facă mijlocitor între lucrători şi patroni, dar nu a îndrăsnit să vie să pună minimum şi să silească pe patroni să plătească cel puţin un anume salariu.

D-lor, în afară de călcarea acestor două mari principii, legea d-voastre mai are cusurul general, care rezultă din definiţiunea însăşi a socialismului pe care v'am citit-o astăzi, are cusurul de a înlocui contractul firesc cu contractul oficial care se impune părţilor, şi, ca atare, acest sistem al d-voastră loveşte în multe din obiceiurile cele mai legitime ale ţării. Intre altele v'aţi făcut un cuvânt de laudă din faptul că prin legea d-voastre prohibiţi dijma la tarla.

D-lor, ceeace faceţi d-voastre cu această prohibiţiune este o mare greşală, şi mai înainte de toate este cu desăvârşire inadmisibil ca printr'o lege de tocmeli agricole să se prohibe un regim care este regimul exclusiv al unei mari regiuni din ţară. In adevăr, d-lor, toată regiunea alcătuită din judeţele Buzău, Brăila, R.-Sărat, Putna, mare parte din Ialomiţa, Tecuciu şi Covurluiu, face agricultură numai cu sistemul dijmei la tarla.

Este cu desăvârşire inadmisibil ca să veniţi d-voastre astăzi şi să desfiinţaţi cu o trăsură de condeiu un obiceiu vechiu, care mulţumeşte şi pe ţărani şi pe proprietari. Şi, d-lor, cei cari vor fi mai nemulţumiţi vor fi tocmai ţăranii. Aceasta nu e numai o ipoteză şi o presupunere a mea, dar am ştiinţe pozitive cari mă îndreptăţesc să afirm acest lucru. Intr'adevăr, privitor la această chestiune, vă afirm că am primit scrisori din mai multe comune din judeţele Râmnicu-Sărat şi Brăila, prin cari oamenii mă roagă să stăruiesc să nu se desfiinţeze dijma la tarla.

D. Dr. Petrini Paul: Dela ţărani sau dela agricultori? De ce nu le citiţi să le auzim şi noi?

D. I. C. Grădişteanu: Nu le am la mine; vă semnalez numai faptul; cred că aş fi pierdut timpul Senatului aducându-le aici să le citesc; vă afirm, însă, că sunt şi e destul să ştiţi că aceste scrisori cer în esenţă acest lucru.

Şi, d-lor, lucrul este lesne de înţeles. In adevăr, de ce munca la tarla este o formă bună de muncă şi care mulţumeşte şi pe proprietari şi pe ţărani şi de ce desfiinţarea ei jigneşte şi pe unii şi pe alţii?! In adevăr, d-lor, interesele de cultură ale marei proprietăţi nu se potrivesc în totdeauna cu interesele de cultură ale ţăranilor. Este o nepotrivire de interese materiale, căci agricultorul mare produce exclusiv numai în vederea exportului, pe câtă vreme, din contră, ţăranul produce în primul rând pentru îndestularea nevoilor sale casnice şi numai în al doilea rând pentru export. De aci faptul cunoscut de toţi cei cari au trăit la ţară, şi mai ales în regiunea de care am vorbit, că ţărănimea pune într'o propor-

ţiune anormală orz şi ovăz şi pune foarte puţin grâu, fiindcă se bucură la paiele de orz şi ovăz pe cari le întrebuinţează pentru hrana vitelor. Agricultorul mare, proprietarul, nu are nevoie de aşa multe paie, căci nici n'are aşà multe vite, el are nevoie de boabe pentru export, de boabe cu preţ, are nevoie de grâu. Cu porumbul e acelaş lucru.

D. Al. Tătăranu : Nu e acelaş lucru.

D. I. C. Grădişteanu: E acelaş lucru! Daţi-mi voie să vă dovedesc : proprietarul mare produce porumb în vederea exportului; prin urmare, are nevoie de o sămânţă de porumb care să se ceară în străinătate şi care să fie scump plătită, şi de un porumb care să se coacă de vreme pentru ca porumbiştele să fie libere cât de timpuriu ca să poată face arături de toamnă. Din potrivă, ţăranul pune porumb, înainte de toate pentru mâncare. De aceea, pe când proprietarul mare, cel puţin în regiunea de care am vorbit, pune porumb italienesc, roşu sau porumb cinquantin, ţăranul pune porumb românesc.

D. Al. Tătăranu : Care e mai puţin hrănitor ca porumbul roşu !

D. I. C. Grădişteanu : Se poate ; dar nu e aşa de gustos şi se întăreşte, cum zic ţăranii, fapt care de altfel este exact.

Din această cauză, încă odată, ţăranii nu seamănă porumb italienesc, afară de cazurile poate în cari nu pot face altfel!

D. Al. Tătăranu : Pune porumb galben pentrucă iese mai târziu, ca să aibă vreme.

D. I. C. Grădişteanu : Eu unul am cercat să introduc pe moşia noastră porumb roşu printre ţărani şi n'au primit cu nici un preţ.

Afară de aceasta, ţăranul este mai mulţumit ca să fie stăpân pe peticul lui de pământ, pentrucă pe peticul acela se poate să-şi împestriţeze culturile după nevoile lui; aşà, într'un pogon de orz sau de grâu pune câte un petic de câteva prăjini de cânepă, în pogoanele de porumb pune fasole, dovleci şi altele, lucru care nu se poate când este vorba de muncă în dijmă deavalma, apoi culege porumbul când vrea el, mai ia porumb verde pentru copt, lucruri cari nu se pot cu dijma deavalma.

Toate aceste împrejurări fac pe ţărani să fie mai mulţumiţi cu dijma la tarla decât deavalma. Dar pe lângă interesul ţăranului, pe lângă interesul proprietarului, sunt interesele tot aşa de mari, mai mari chiar, interesele generale ale ţării. Sistemul muncii la tarla este un progres asupra sistemului dijmei deavalma. Cu mijlocul muncii la tarla s'a izbutit ca să se ajungă la grâne de o calitate mai bună şi cu mai multă unitate decât erau cele de dijmă în natură. Este şi lesne de înţeles că, pentru a puteà produce grâu de export, este mai uşor când munca se face odată, cu aceeaş sămânţă şi cu acelaş sistem de cultură. Grânele provenite din dijma deavalma nu pot aveà unitate, căci se schimbă după cultivator, după felul lui de muncă, după sămânţa lui, după timpul când a semănat, şi a făcut deosebitele munci.

Este lucru foarte cunoscut în porturile noastre că grânele de dijmă au un preţ mai mic ca celelalte grâne şi sunt şi cunoscute sub numele de grâne de dijmă, ca grâne de mai proastă calitate.

Dar, d-lor, mai este un cuvânt pe care erà să-l uit, care face pe ţărani să nu voiască dijma deavalma.

Ştiţi prea bine că dacă este un abuz de care s'au plâns ţăranii este întârzierea dijmuitului. S'a întâmplat ca proprietarul sau arendaşul să întârzie cu dijmuirea şi bucatele să fie apucate de ploaie şi ninsoare şi să se vadă ţăranul cu munca unui an întreg desfiinţată de elemente. Ei bine, d-lor, acest rău nu este cu dijma la tarla. Nu mai este dijmuit. Nu trebue să mai aştepte pe nimenea; îndată ce şi-a făcut îndatoririle, ţăranul poate să-şi ridice ori când bucatele.

D. C. Olănescu : Nu-l dijmuià pentrucă nu-şi făceà îndatoririle.

D. I. C. Grădişteanu : Vedeţi, d-lor, că prin acest sistem se înlătură toate marile nemulţumiri cari decurg din întârzierea dijmuitului.

Dar, d-lor, nu numai că desfiinţaţi munca la tarla, nu numai că vreţi să impuneţi un contract oficial, în afară de voinţa ambelor părţi, dar încătuşaţi în aşà chip agricultura, încât aveţi să descurajaţi şi pe proprietari şi pe ţărani de a mai cultivà cevà. D-lor, faceţi lucruri cari nu s'au mai pomenit. Se

Centrală Universitară Bucureşti

semnalà ieri că hotăriţi numărul de ceasuri de lucru în materie agricolă. Apoi acesta este un lucru nemai auzit. S'a regulamentat numărul de ceasuri în uzine; acolo este cu totul altcevà; dar când e vorba de munca câmpului....

D. Al. Tătăranu: Unde aţi văzut în lege aşa cevà? Este fixată cantitatea de muncă ce poate să o facă un om într'o zi.

D. I. C. Grădişteanu: E acelaş lucru. Ei bine, aceasta este cevà de necrezut, pentrucă, în materie agricolă, lucrurile stau aşà încât uneori trebue o cantitate enormă de muncă.

D. C. Olănescu: Este luptă de competiţiuni din acelaş judeţ.

D. I. C. Grădişteanu: Nu este nici un fel de competiţiune între noi. N'avem nimic a împărţi amândoi şi mai întâi nici nu cred că d-lui este socialist! (Ilaritate).

D. Al. Tătăranu: Ai mania persecuţiei!

D. I. C. Grădişteanu: Dar mai mult; aţi mers până acolo încât daţi ţăranilor până şi condicuţe sau livrete ca la militari.

Aceasta iarăşi ne reaminteşte cazarma socialistă. Atât mai lipseà: să închideţi pe muncitori în adăposte mari în cari să doarmă, să le daţi de mâncare, să-i scoateţi cu toba la muncă şi va fi complet cazarmă socialistă.

Mie nu-mi surâde cazarma socialistă; respect cazarma cealaltă, dar cazarma socialistă nu-mi place şi nu o primesc.

Ei bine, d-lor, ce sunt toate acestea?

Toate aceste supravegheri ale inspectorilor agricoli, ale primarilor, toate aceste jigniri, toate aceste şicane, credeţi că sunt de natură a încurajà şi sporì producţiunea?

In toate ţările din lume se caută a se ocrotì oamenii de orice străgăniri, şi a-i pune la adăpost de ori-ce jigniri, pentru a înlesnì producţiunea, şi d-voastre veniţi cu un arsenal întreg de dispoziţii nesăbuite, par-că aţi voì cu orice preţ să desgustaţi lumea de agricultură.

Dar, d-lor, dacă, făcând toate acestea, aţi aveà darul cel puţin de a face bine şi a îmbunătăţi starea ţăranului.

Dar tocmai acì vă voiu dovedì că legea d-voastre prin nici una din dispoziţiunile ei —cum am dovedit-o pentru munca la tarla— nu vine în ajutorul ţăranului, ci, din contră, îi va înrăutăţi starea. Intr'adevăr, d-lor,—şi o să vorbesc numai în treacăt de islazuri, căci nu discut modul în care se vor înfiinţà, aceasta fiind o chestiune pe care nu o ating— islazurile cari se vor înfiinţà vor costà pe ţăran ca păşunat mult mai mult decât îl costà astăzi. Şi se va întâmplà cu islazurile ceeace s'a întâmplat cu băile populare ale răposatului Vasile Lascar: vor fi părăsite; căci vor costà mai mult decât preţul cu care le poate luà astăzi dela proprietar sau arendaş. Şi lucrul este lesne de înţeles: un arendaş sau proprietar are interes să dea islazul cu preţ potrivit, pentrucă, pe lângă că n'are nevoie să ceară şi dobânda şi amortismentul capitalului pe care îl are băgat în pământ, apoi se bucură şi la faptul că aceiaşi ţărani muncesc pe moşia lui şi, la urma urmelor, vitele ţăranilor tot în ajutorul lui vin. Ar trebuì, deci, să fie un om prea rău să nu facă o înlesnire vremelnică oamenilor cu cari îşi munceşte moşia. Pe când altmintrelea, vânzând islazul de tot, proprietarul va fi în drept să ceară preţul integral al pământului şi atunci ţăranul va fi silit să îi plătească şi dobânda şi amortizarea, şi de sigur că va fi mult mai împovărat decât este astăzi.

Dar maximul şi minimul?

Să vedem maximul şi minimul, în sus şi în jos, cum ziceà d-l Sturdza, va folosì ţăranului?

D-lor, ce se va întâmplà este lesne de prevăzut.

Incă de câtăva vreme s'a observat, de toţi acei cari au puţină atingere cu agricultura, un fenomen care pe mine în special mă îngrijeà şi mă îngrijeà tocmai din punctul de vedere al bunei stări a ţăranului. In adevăr, se observă şi în Muntenia, nu mai vorbesc de Moldova, unde acest sistem domneşte în mod exclusiv, şi în Muntenia zic se observă, de câţiva ani, o tendinţă de a cultivà în bani din ce în ce mai multe pogoane, şi de a restrânge sistemul învoielilor.

Şi acest lucru erà firesc, fiindcă sistemul de muncă cu bani, din partea proprietarului sau arendaşului, este mai folositor pentru el decât sistemul de învoeală, fie prin

dijma în natură, fie prin dijma la tarla, şi lucrul este iarăş uşor de înţeles.

Când îţi munceşti moşia în bani, nu plăteşti decât salariul lucrătorului, încolo te bucuri singur de toată renta solului. Prin dijma în natură şi prin dijma la tarla, împarţi renta solului cu ţăranii în proporţia învoielilor.

Dacă este una şi una, o împarţi pe din două. Dacă este din trei una, te foloseşti numai de o treime a rentei. Aşà încât ţăranul în acest sistem nu este numai un salariat, căci pe lângă că-şi primeşte salariul, se mai bucură şi de o parte din renta solului.

Dar dacă acest sistem, care se întindeà şi înainte în Muntenia şi care pe mine mă îngrijeà tocmai din punctul de vedere al bunei stări a ţăranului, nu se lăţeà mai repede, cauza era că unii proprietari nu voiau tocmai din interes pentru ţărani.

In al doilea rând mai erau tradiţiunea şi obiceiul cari menţineau sistemul de învoeală.

Acum, d-lor, însă, cu jignirile de tot felul la cari sunt supuşi proprietarii prin legea de faţă, fiind şi interesul lor tot în această direcţiune, fiţi siguri că se va întinde cu repeziciune sistemul de muncă în bani, şi prin legea d-voastre nu veţi fi făcut decât să moldovenizaţi, din punctul de vedere agricol, şi Muntenia.

Ei bine, d-lor, dacă credeţi că acesta este idealul la care trebue să tindă o lege a tocmelilor agricole, cred că vă înşelaţi.

Toată lumea recunoaşte că sistemul nostru, din punctul de vedere al bunei stări generale, este mult mai folositor, şi dovadă starea mult mai bună a ţăranului muntean faţă de ţăranul moldovean.

Prin urmare, d-lor, în scurt timp veţi aduce şi pe ţăranul muntean în starea ţăranului moldovean.

Să nu ziceţi că, în schimb, prin minimul de salariu, oricât de ridicat ar fi, s'ar puteà compensà pentru ţăran renta solului de care va fi cu totul lipsit.

Dar, d-lor, dacă prin sistemul d-voastre turburaţi cu uşurinţă în mod adânc regimul nostru economic, dacă nu îmbunătăţiţi întru nimic starea ţăranului, dacă desgustaţi producţiunea şi o îngreuiaţi, în schimb cel puţin dobândiţi prin această lege liniştea spiritelor şi închideţi prin ea chestiunea agrară în ţara românească ?

Nu, d-lor, din contră, prin această lege decretaţi anarhia în permanenţă şi faceţi chestiunea agrară cronică, căci nu numai că nu vom scăpà de ea, dar nu veţi dobândi nici măcar o liniştire vremelnică.

De ce ? Pentrucă ţăranii, când se va aplicà aceastà lege, vor fi cu desăvârşire dezamăgiţi. Fiţi siguri că, în urma manifestului din Martie, ei se aşteaptă cu totul la altcevà; ei au crezut că e vorba să li se dea pământ şi pământ din belşug, iar nu să li se dea numai islaz şi aceasta cu o plată mai mare decât îl au astăzi ; prin urmare, de la început, dezamăgire din partea ţăranilor.

Departe de a linişti spiritele, legea d-voastre va face ca agitaţiunea agrară din acută să fie cronică, pentrucă aţi introdus în lege principiul periculos că relaţiunile agrare dintre proprietari şi ţărani atărnă de voinţa Statului.

Aceasta nu e altcevà decât decretarea anarhiei în permanenţă! Dacă intră în capul ţăranilor că guvernul poate face învoielile în contra voinţei proprietarilor, de sigur nu va fi alegere, nu va fi vreme mai turbure, fără să se ivească revendicări de acestea, fără ca ţăranii să nu ceară învoieli şi mai bune decât cele pe cari le daţi acum.

O altă cauză pentru care nu vom puteà aveà nici măcar linişte în urma acestei legi, este că această lege însăşi este o capitulare în faţa răscoalei şi a anarhiei. Eu cred că nici un guvern serios din Europa n'ar fi făcut ceeace faceţi d-voastre, nici unul n'ar fi venit să calce principiile pe cari este întemeiată societatea, de frica răscoalelor. Mulţi din d-voastre recunosc în particular că legea este rea, dar zic: ce vreţi să facem în urma turburărilor de astă-primară trebuià să facem ceva. Acesta nu este modul de a judecà al unor oameni de Stat.

Ce Stat a mai făcut ce facem noi ? Revendicări anarhiste au fost în toate ţările. N'a fost Comuna din Paris ? N'a avut şi ea revendicările ei socialiste ?

Ei bine, cu toată îngrozitoarea vărsare

de sânge de atunci, făcut-a guvernul francez vreo concesiune acestor idei?

Şi, d lor, reînoirea la prima împrejurare a turburărilor este cu atât mai de temut, cu cât de câte ori a fost vreo răscoală în ţară, nici odată autorii ei n'au fost pedepsiţi. Am avut în ultimii 20 de ani vreo 4—5 răscoale, fără ca nici odată, nici autorii intelectuali, nici autorii materiali, să fi suferit urmările faptelor lor. S'a proclamat pe deoparte impunitatea răscoalelor, şi când pe de altă parte se proclamă că Statul poate să facă învoielile şi fără voinţa proprietarilor, fiţi siguri că la cea dintâi ocazie ţăranii se vor răsculà din nou, ca să capete condiţiuni şi mai bune decât cele de azi.

Dar în afară de aceasta mai este un lucru pe care trebue să ne întrebăm cu toţii:

Bine, d-lor, cum să ne vină în gând nouă ca să facem noi cei dintâi în Europa experienţa Statului socialist? Ce suntem noi? Suntem un laboratoriu de experienţe sociologice în această parte a Europei? Apoi noi, d-lor, cari suntem un popor mic, înconjurat de ţări mari, trebue înainte de toate să ne ferim de a fi priviţi ca un vecin primejdios, trebue să ne ferim de a fi priviţi ca un stabiliment de acelea, nu insalubre, dar primejdioase, cari se înlătură din vecinătatea localităţilor locuite.

Şi, d-lor, barem dacă am aveà în ţară la noi niscai maeştri ai socialismului, pe un Bebel, de exemplu, căruià eu nu-i împărtăşesc vederile, dar care cel puţin este o somitate în materie; dar să încercăm socialismul cu nişte ucenici inferiori ai socialismului din Occident, aceasta este o nebunie!

D-lor, se face un mare rău când se introduce la noi în ţară doctrina socialistă; se face mai mult de cât un rău, se face aproape o crimă, fiindcă, d-lor, doctrina socialistă pentru un popor tânăr este ceeace sunt romanţele rele pentru fetele mari. (Ilaritate). Şi precum trebue ferite fetele mari de citirea unor cărţi rele, tot aşà popoarele tinere trebue ferite de doctrinele socialiste. In adevăr, aceste teorii, cari împing realismul aşà de departe, nu pot fi doctrina unui popor tânăr, care trebue să trăiască cu iluziuni şi cu idealuri depărtate. Prin introducerea socialismului primejduiţi acele idealuri naţionale depărtate, cari trebue să ne încălzească pe toţi şi pe cari nu trebue să le pierdem din vedere nici o clipă, cum nu pierde din vedere navigatorul steaua polară, când alunecă pe luciul mării. Acest socialismu, pentru o ţară tânără şi în chestiuni de felul acesta, este ca acele vânturi calde de primăvară, cari când bat uneori pălesc şi usucă orice vegetaţie; socialismul stârpeşte într'o ţară toate idealurile şi nu lasă să mai înverzească nici o iluziune. Şi la urma urmelor să ne întrebăm, d-lor, pentruce toate acestea? Pentruca să daţi satisfacţie dorinţelor teoretice ale unora dintre prietenii d-voastre, sau pentrucă prin aceste teorii unii vor să se înalţe mai repede şi mai sus decât s'ar fi cuvenit după însuşirile cu cari i-a înzestrat Dumnezeu. Ei, d-lor, dacă aceasta este cauza, apoi aceste înălţări sunt prea scump plătite şi faceţi o faptă rea. Afară de aceasta, mai gândiţi-vă şi la altcevà: se poate întâmplà să nu vă atingeţi nici măcar scopul, căci mai sunt, cred eu, destule energii în această ţară pentruca să vă împiedice să vă ridicaţi pe mormanele de ruine ale unei ţări şi cu jertfirea idealului unui neam. (Aplause).

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREŞTI

Biblioteca Centrală Universitară Bucureşti